

Akademski slikar Marijan Jakubin, Stvaranje, 1993., 172 x 132, župna crkva sv. Josipa u Novom Virju.
Snimio Vladimir Kostjuk.

NEDOVRŠENO STVARANJE

(nepoznati mi)

Tiamat¹, majka bogova, gospodarica univerzuma, kaosa i tame, umorna i ljuta zbog stalnih razračunavanja i razvrata svojega potomstva, najednom nestane. Nitko ne zna gdje se nalazi. Eoni prolaze. Stanje među bogovima postaje sve gore. Vrijeme se gomila. Tama i kaos vladaju prostorom. Sve se vrtloži bez smisla i reda. Bogovi tumaraju svemirom u dubokom mraku, ne mogu se dobro orijentirati, nehotice se sudaraju, razbijaju glave, noseve – i kad nisu u svađi. Mogu se, doduše, poput mačaka snalaziti u tami, ali ugodno nije. Nervozi su. Tama se zbog kaosa često zgusne, postane nesnošljiva.

Ništa trajnije ne postoji, osim bogova samih. Tada Marduk², najmlađi, najmudriji i najmoćniji Tiamatin sin, preuzme vlast, zaprijeti da će svakoga, tko će raditi zbrku, baciti u Tartar, u ništavilo – i pođe tražiti majku kako bi mu odala tajnu kaosa i tame.

Traži ju on, traži, vrluda beskrajnom noći, vjekovima. Naći ju ne može. Namjerava se već vratiti među bogove da nered i mrak kod njih ne izazovu potpuno ludilo, da se međusobno ne iskorijene. Treba ih ipak držati na uzdi. No, bogovi su se smirili. Znali su da s njim nema šale.

Marduk se slučajno zatekne na samom rubu sveopćeg prostora. Zaviruje u najmračnije rupe; kadli odjednom, u najcrnjem mraku sličnom dubokom i napuštenom podrumu, začuje snažno hrkanje od kojega mu se trese brada. Pođe prema izvoru buke, poznate mu već od najmlađih dana – i nađe staricu uz veliku bačvu, veću od našega mjeseca.

Opružila je noge, glavu naslonila na bačvu, ruke opustila niz tijelo; kosa joj sijeda, prljava, visi na sve strane i hrče.

Marduka od toga zaboje uši, u glavi mu bruji.

Dohvati ju za ramena, drma, viče:

Probudi se, stara lijenčino! Učini nešto!

Tiamat se ne budi.

Nemilosrdno ju drmusa. Ništa. Sin se izbezumi. Ščepa ju za vrat, trese, stišće. Ništa. Ona samo hrče. Stišće jače. Misli: probudit će se kad joj ponestane zraka. Znoj mu curi od napora.

Probuditi ju ne uspije.

Zdvojan, digne ruke. Tiamat se stropošta niz bačvu. Hrkanje prestane. Nastane nesnošljivi muk.

Spusti se potpuni mrak.

Ni trzaja, ni hropca, nije bilo. Omlitavila je, umrla.

Marduk se silno naljuti. Postigao nije ništa, a ubio je majku. Kaos i tama ostat će vječno. Zaškrguće zubima i bijesan udari svom snagom šakom u bačvu za koju ne zna čemu služi. Jaukne od bola i poskoči. Jauk jekne daljinom. Sijevne munja. Bačva prsne. Prolije se voda.

Voda je posvuda. Nastane beskrajni ocean i visi u prostoru. Tama zbog munje postane providnija.

Marduk razmišlja. Ništa mu nije jasno. Ništa ne zna o svome porijeklu, o precima, o majci. U svojoj svemoći osjeća nemoć. *Ne zna što se događalo s one strane kaosa i tame.* Pokraj njega leži beživotna njegova majka Tiamat koja nikada nije spominjala svoje roditelje, ali ni njegova oca. U njezinu šutnju zauvijek se sakrila istina o početku postojanja.

Braća, sestre, kao i on, mogli su biti začeti partenogenezom. A što je s njom, majkom? Sada on zna da u kaosu postoji djelotvorna slučajnost, da iz nje može nastati pravilnost, zakonitost. Da je baš tu našao staricu, isto je slučajnost. Da se u njezinoj bačvi krila neka tajna, nije mogao pretpostaviti – i to je otkrio slučajno. A sve što postoji? Je li to slučajnost? Zbog čega postoji? Iz ničega da postane nešto? Odakle bitak? Kako je postalo bivstvo u bitku?

Marduka muče teške misli, zagonetke. Ne vjeruje da će ih ikada riješiti. Mogućnost spoznaje cjelokupnog bitka zauvijek je nestala s njegovom majkom.

Tko su bogovi? Gdje počinje vječnost? Što je bezgraničnost? Što je apsolutna istina? Postane ljut. Ne može rezignirati, pomiriti se s agnozijom. Ne može prihvatiti besmisao postojanja, apsurd bitka.

U ranoj dobi bogova, Tiamat bi ih često opominjala, tražila od njih poslušnost, razumnost, uzajamnu snošljivost. No, kad su odrasli, nastala su međusobna razračunavanja, ljubakanja, incesti, pa se silno rastužila, povukla u sebe, zašutjela poput gromade kamena. Tek bi ponekad duboko uzdahnula tako da bi jeknulo beskrajem, ili bi potihlo pustila svoju božansku suzu koja bi kao potočić vijugala među bogovima.

A što je bogovima preostalo drugo nego incest, ako su se htjeli razmnožavati. Druge mogućnosti nisu imali. Morali su s potomstvom krenuti od sebe.

I, što bi nemoral više rastao, Tiamat je bila sumornija, šutljivija. Čak nije ni uzdisala više. Nakon njezina nestanka, nitko od bogova – zbog kaosa i mraka – nije mogao normalno misliti. Zbrka i mrak bili su im u glavama; beznadnost i dosada tjerali su ih u razvrat, u svade, besmislene zabave i orgije. Bez toga bi nastalo beskrajno zijevanje.

Stoji Marduk pred lešinom i glava mu puca od misli. Srdito dohvati svoju ratnu sjekiru od koje se rijetko rastajao, i počne komadati Tiamat. Nije htio da se tolika hrpa mesa usmrda na jednom mjestu.

Odjeli meso od kostiju i najveće komade pobaca po oceanu. Odmah nastanu kopna, kontinenti. Odjednom viri pusta zemlja iz mora. Voda više ne visi u zraku.

Pobaca i manje komade naokolo. Nastanu arhipelazi. Razaspe sitne komadiće. Pojave se otoci i otočići. Krvi nije bilo – bogovi su beskrvni.

Prostiru se ravnice. Među njima su oceani, mora, jezera, rijeke i potoci.

Marduk počne sjeći Tiamatine kosti. Njegova sjekira nije dovoljno oštra; samo mrvči, kao i svaka kamena sjekira.

Iz Mardukovih očiju sijevaju munje; od bijesnih udaraca pršte goleme iskre pune inicijalne vatre i nestaju u visinama. Zapale kaos. Nebo se zažari, počne buktati. Tamne čestice kupe se oko tih iskara, nastaju plamena središta; beskrajni prostor sve više plamti. Duboko u njemu odjekuju snažne eksplozije. Od požara neba, svjetlo prožima prostor. Nastaju svemiri, maglice, galaksije, sazviježđa, zvijezde. Sve se okreće, ali ne kovitla. Snage kaotičnog vrtloga

prerastaju u red i zakonitost. Marduk s ushićenjem promatra što se događa. Uspjelo je, dakle, stvoriti univerzalni red, uzrok postaje posljedica, princip bitka. Radi Bog s oduševljenjem dalje. Od njegovih usplamtjelih pogleda i sijevanja očiju, mnogo toga ulazi u zemlju. Zemlja se užari, vrije, nastaje magma, vulkani.

Namućio se prije no što je počeo bacati komade kostiju po zemlji. Baca kosti prema čijoj veličini nastaju planine, gorja. Pokupi i sitne krhotine. Stvori brežuljke.

Zemlja se formirala u kuglu, okreće se. Marduk osjeti svoju moć. Od ubojice majke postaje stvoritelj svijeta.

Sada zna zbog čega je Tiamat bila uvijek tužna – i prije zbrke među bogovima. Znala je da samo preko nje mrtve može nestati kaosa i tame, organizirati se univerzum i nastati nova stvarnost.

Marduk se sav uspuhao. Od njegova daha diže se vjetar, huji, stvara valove, rastjeruje magle. Nad njim je modri svod na kojem trepere daleke zvijezde. Beskrajni prostor dobiva oblike. Dijele se tama i svjetlo. Stvorio je nešto veličanstveno, što njegova majka nije mogla ili nije htjela.

Objesilo se nebo nad vodom, puši se para, dižu magle, burka more. Svod neba postaje sve svjetliji, gotovo svjetloplav. Zvijezde se povlače u dubinu prostora. Čisti zrak ulazi u stvoriteljeva pluća. Diše duboko. Čitavim bićem struji mu radost, oči se pune bojama. Nešto u njemu pjeva, sav drhti od uzbuđenja.

Na izlomljenoj crti što dijeli nebo i zemlju, opazi malu vatrenu polukuglu kako se diže i postaje sve veća, okruglija. Rađa se sunce. Nakon noći dolazi dan. More blista; prelijevaju se valovi izmiješani sa zrakama sunca. Nakon sunca izlazi mjesec. Pravilno se izmjenjuju noć i dan.

Marduk se oznojio od napornog rada. Znoj mu teče potocima niz lice, slijeva se preko očiju, miješa sa suzama. Sam sebi smrdi. Guši se od smrada. I, zagazi u ocean. Prvi put otkad postoji osjeti vodu; seže mu do pojasa. Počne se praćakati, prati. Osjeća se ugodno, sve ugodnije. Nešto ga čudno prožima. Toplo sunce i zadovoljstvo izazivaju u njemu nepoznat osjećaj, slast, sladostrašće. Prođu ga srsi. I protiv vlastite volje *ispusti svoje sjeme u vodu.*

Potom izađe na obalu, sjedne na čvrstu zemlju, silno umoran, oči mu se sklapaju. Ništa više ne vidi jasno. Nasloni se na svoju sjenu, svali i utone u božanski san.

Koliko je spavao? Tko će znati! Bogovi imaju beskrajno mnogo vremena. Ljudski dani za njih su trenuci, njihovi dani za ljude vjekovi. Čovjekov dan ne traje dulje od treptaja njihova oka. Njihovi vjekovi ljudima su vječnost.

Probudio se odmoren. Oko njega je ponovo mračno. Sve hući, bruji, tutnji, sijeva. Slijeva se kiša kao vodopad. Vihor tjera guste oblake nad morem. More bijesni, pjeni se, šiba obale, urla, vrtloži se, pršti, pljušti. Na vodi su mjehuri, dižu se valovi, veliki, mali.

Dugo traje buka, lomljava. Nabujali su oceani, mora, jezera, rijeke i potoci. Nad zemljom se gomilaju oblaci, postaju sve gušći, tamniji, neprozirniji. Crvenoljubičaste strijele paraju nebo i zabijaju se u zemlju: gromovi tutnje, tresu tlo, kotrljaju se u daljinu. Vihor ne prestaje, postaje snažniji, pa slabiji.

Kad Marduku sve to dojadi, snažno puhne. Rastjera oblake. Sve se smiri. Nastane tišina. Zasja sunce.

On rukom napravi polukrug. U zraku se pojavi duga – uspomena na stvaranje svijeta. Zrake sunca blistaju nemirnim sjajem na sitnim valovima. Marduk se protegne, zijevne, ustane, zagazi u more i opazi kako sve vrvi nekim bićima. Gleda i ne može se načuditi njihovoj raznolikosti. Zabavlja ga taj sitni svijet.

Prolaze mu trenuci, a izmjenjuju se dani i noći. Za niza svojih dana promatra on što se oko njega događa.

Raznolika bića izlaze iz mora. Neka se već snalaze na zemlji, a neka se vraćaju natrag u vodu. Dio njih nije ni izlazio.

Zemlja se promijenila, nije više pusta. Posvuda su biljke, drveće, žbunje, trava, cvijeće.... Živa bića švrljaju između njih. Lete naokolo, gmižu. Marduk se sagne i opazi sitne životinje. Ne miješa se ni u što; želi vidjeti što će se dogoditi. Primjećuje čudan proces razvoja na zemlji. Odluči žrtvovati još nekoliko svojih dana ovim događanjima, pa se onda vratiti među bogove, ali kao stvoritelj, demiurg.

Promatra on taj patuljasti svijet. Ne može ga detaljno vidjeti. Preveliki je razmak od njegovih očiju do objekta promatranja; sve vidi umanjeno, kao kad se nešto gleda naopako okrenutim teleskopom. Sitno, što puzi među travama i miče se, ne vidi. Kako bi se približio tom sitnom svijetu i mogao vidjeti detalje, smanji se pomoću svoje božanske svemoći na odgovarajuću veličinu, a da mu ipak ništa ne može nauditi. Naravno da se prema potrebi služi svojim nevidljivim oblikom. Svemu se prilagođuje kako smatra potrebnim. Može se pretvoriti u što hoće i naći gdje želi. Odmah je bliže zemaljskoj stvarnosti. Zapažanja su mu preciznija. S božanskih visina previde se sitnice i male stvari, samo su dio cjeline.

Marduk se najbolje osjeća u dvostrukoj egzistenciji: kao duh i tijelo u istoj osobi. Koristi se time svakom prilikom. Potencijalna snaga virtualnog postojanja ponekad nije suvišna, no ipak voli fizičku, tjelesnu radost, bol, tugu, uzbuđenje, osjećaje...

Ostali bogovi također su se najbolje osjećali u tjelesnom obliku, premda bi pritom slabiji u razračunavanjima koji put dobili po nosu, što je značilo da postoje. Tjelesno stanje im je bilo naročito važno za vrijeme vođenja ljubavi, razmnožavanja i orgijanja. Do idealnih odnosa nisu držali ništa. Voljeli su imati nešto čvrsto u ruci, pa su se time obilato koristili. Bestjelesno stanje nije im pružalo nikakav užitak.

Svi bogovi su, dakle, u pikantnim situacijama imali tjelesni oblik. Bestjelesno stanje čistoga duha preuzimali su samo za vrijeme dugih i dosadnih ideoloških rasprava i diskusija. Tada bi od vike brujao beskrajni prostor i kaos se vrtložio življe.

Ni u kom slučaju nisu željeli biti čista ideja jer je to negacija objektivnog postojanja subjekta.

Marduk u novom tjelesnom obliku vidi i rojeve insekata. Neki su sitni da ih jedva primjećuje, drugi veliki kao šapa četveronožnih životinja. Lete naokolo, zuje, grizu, ubadaju, sišu krv svemu što se miče. Njih gutaju ptice; hrane se njima. Oko njega lete velike zubate zvijeri. Proždiru manje. Ptičurine love sitnije životinje na tlu. Zemljom se vuku kolosi. Jedva se kreću. Neki jedu bilje, drugi žvaču živi plijen. Gmižu veliki i mali gmazovi, dlakavi, s krznom i perjem ili glatke kože. Čini se da nema nikakvog reda među njima, već vlada kaos, zakon jačega. Insekti i sitnija gamad lete na njega kao da je strvina. Zahvaljujući debeloj koži, ništa ne osjeća. Dosadi li mu, malo se strese, balast otpadne.

Neke životinje tresu se do danas bez uspjeha; ipak gamadi moraju žrtvovati dio svoje krvi. Naviku otresanja sigurno su preuzele od njega.

Gamad mu se često skupi u nosu, čak i poneka ptica, pa ga škaklja. Samo malo frkne i sve izleti s hrpom sluzi kao iz topa i razbije se na zemlji.

Napadaju ga i najveće životinje. Žele se domoći obilja mesa. Može ih smrviti nogom. Radije se sagne, premda s naporom, i zabave radi samo ih malo kvrcne kažiprstom desne ruke – pa odlete za njegova dva tri koraka i još se nekoliko puta prevrnu na tlu prije no što se zaustave. Neke pritom polome noge, a neke samo rebra. Posvuda se čuje cvilež, režanje, urlanje, vrisak, smrtni krici...

U ogromne paprati utonu mu stopala, a najviša stabla u šumi sežu mu do gležnjeva. Ponekad se opusti u predvečernjem smiraju. Daleko, na rubu nebosklona, plamti sunce na zalasku. Tone iza mora. Nebo, voda, zrak, bukete u njegovoj svjetlosti.

Nasuprot zalasku gomilaju se bijele gromade oblaka, zasjenjene dimnim zastorima. Na njima su crvenonarančaste pjegice odsjaja sunca. Među njima se rasprostiru plahte plavoga neba. Posvuda unaokolo trepere boje na laganom povjetarcu. Ptice cvrkuću svoje uspavanke. Zrak se ispunio mirisima. Na rubovima dana već vire mrke sjene. Za nekoliko trenutaka noć upali zvijezde. Okrugli mjesec probije horizont i prospe svoj bakrenosrebrni sjaj pučinom mora. Posvuda stoje likovi sna.

Noć je obavila zemlju modrim plaštem. Univerzum započinje svoju simfoniju šutnje. Dah vječnosti struji otvorenim prostranstvom.

Mardukov pogled odlazi mliječnom stazom među zvijezde, maglice, galaksije. Sa zemlje sve izgleda sitno, sitnije od okolnih oblika, ali u sebi krije neizmjernost. Promatra Bog svojim dalekovidnim očima događanja u univerzumu, iako ne detaljno. Upoznaje njegove mehanizme što su kaos pretvorili u stvaranje reda, a slučajnost u harmoniju i zakonitost. Konačno, on sam je uzrok svega.

Vidi da veliki prostor ima niz anomalija. Ali to će nestati kad se malo bolje oblikuje, kad se sredi kozmičko smeće, crna materija, tamne rupe, nagomilavanje energije, magnetske varijacije, gravitacije - materijalni odnosi bitka.

Sve se ipak kreće određenim pravilom, teži ka savršenstvu. Nakon razbijanja Tiamatine bačve započelo je teći stvaranje. Više se ne može zaustaviti. Vitalne stvaralačke snage ušle su u bitak i on je započeo svoje oblikovanje iz samoga sebe. Bogovi sada trebaju brinuti samo o onome što nastane.

Marduk zaključuje:

- Sve sam stvorio slučajno. Tko zna kako bi se završilo da se nisam razljutio. Moja srdžba razbila je tajnu nastanka i stvorila iz kaosa i tame tijek bitka te inicirala vječno stvaranje. Jedino nisam riješio zagonetku prapočetka bitka, bivstva i bogova.

Ovakav ishod ranije nije mogao ni zamisliti ni sanjati. Naravno, bogovi ne sanjaju. Kad spavaju, spavaju tvrdim snom, a kad bdiju stvarnost struji kroz njih, zato mnogo znaju, ako znaju. Bilo bi bolje reći: bogovi mnogo znaju, ali ne znaju sve, pogotovo ne unaprijed. Inače ih ne bi iznenadio slučaj. Svašta mogu, ali ne mogu sve, ne mogu predvidjeti ni vlastitu budućnost. Štošta mu se ne dopada u univerzalnom prostoru. Sredit će, kad se vrati, crne rupe, tamnu materiju, maglice, eksplozije pojedinih galaksija, sazviježđa, zvijezda i svemirskih sustava. Pri-

je toga želi imati svoj univerzalni plan po kojem će reformirati zajednicu bogova i reorganizirati svemirski prostor.

Za sada ga zanima samo ovaj minijaturni svijet kao primjer za veliki. Što može uspjeti na mikroplanu, može i na makroplanu. Konačno je bit velikog sadržana i u sitnom. Budno prati kako se odražava malo u velikom i veliko u malom, kako se odnose uzrok i posljedica, kako nastaje uzrok iz slučaja i zakonitost iz posljedice, kako se međusobno odnose iznimka i pravilo. Sve su to bitne stvari za njegove univerzalne pothvate. Stalno nauči nešto novo i raduje se spoznavanju.

Čudi se kako teče zemaljsko vrijeme, kako se sve odvija u relacijama, kako nastaju i nestaju slike stvarnosti. Promatranjem je utvrdio da svako od nastalih nebeskih tijela ima svoje vrijeme, a sada vidi da ga ima i svaka vrsta živih bića.

On, koji je živio u apsolutnom, u vječnom, odjednom se našao u konačnom, ali ne konačnom bogova već zemlje, gdje je njegov trenutak cijeli zemaljski vijek, a njegov vijek za zemlju vječnost. Ovdje ne treba dugo čekati da vidi nastanak bivanja, kako se odražava pojedinačno u općem i obrnuto. Zbog kratkoće zemaljskog trajanja, cjelokupni se razvoj odvija pred njegovim očima ubrzano, zgusnuto, u sasvim drugim relacijama od onih koje zna. Obrnuto gledano, sa zemaljskih pozicija, njegove radnje i kretnje su usporene, rastegnute kao u nekakvoj vremenskoj leći.

U njegovu svijetu sve je bilo predimenzionirano. Ovdje se može odjednom obuhvatiti događanja, odmah sve provjeriti. Iz toga želi stvoriti savršeni model za primjenu u makrokozmosu. Zna da bogovima nije dovoljna volja, već uz nju i razborito djelovanje. Marduk želi stvoriti univerzalnu zakonitost i podvrci joj bitak i bogove.

Zemaljska stvarnost je sitna, život kratak; posvuda struji smrtni dah. A što je s bogovima? Spoznao je na primjeru Tiamat da su i oni smrtni, samo je njihov životni vijek nesagledivo dug. Sada zna da njegova majka nije nestala, već je ostala u vječnosti, samo u drugom obliku – jer sve što postoji mijenja se, postaje nešto drugo i ostaje u vječnoj igri bitka i bivstva. Sve što postoji vječno je, ali nije isto; prelazi iz promjene u promjenu, pa i postojanje bogova vječna je mijena, prelaženje iz jednog bića u drugo, iz jednog oblika u drugi. A smrt je samo vraćanje iz bivstva u bitak.

Iscrpljen od razmišljanja, Marduk se zaželi odmoriti prije no što se umiješa u zemaljsko zbivanje. Ali ne želi spavati.

Sjedne na osamljeni kameni plato i opusti se.

Raduju ga sitnice: igre svjetala i sjena, odrazi drveća u obojenoj vodi, njezin miris i valovi uz obalu što se iskre, lepršaju, prelijevajući se srebrnosivim, narančastotirkiznim odbljescima pod plavetnilom neba. Osvit je, praskozorje, jutro. Kapljice rose na travi, grmlju, titraju duginim bojama. U daljini se dižu magle, nebosklon se zarumenio. Sasvim se razdanilo. Na crti horizonta zarudjela je zora i potisnula noć u plavu dubinu. Diže se sunce. Dan postaje sve svjetliji. Zrakom struji lagani vjetrić. Ništa ne miruje, ni u prividnom mirovanju. Proces prolaznosti biva u svemu što jest.

Marduk je dugo, po razmjerima zemaljskog vremena, promatrao razvoj života na zemlji i vidio razna razdoblja njezina razvoja: katastrofe, kataklizme globalnih razmjera, promjene klimatskih epoha. Podneblja su se mijenjala i razlikovala na pojedinim područjima po uvjetima

života.

Mnoge slike doživljaja gomilaju se u njegovu sjećanju: snijeg na sjeveru kako prekriva svaki pedalj zemlje, led što srdito škripi pod svakom stopom. Posvuda vise dugački ledeni klinovi. Sunce se stidljivo pokaže i nestane. Dani su mračni, kratki, vode zaleđene. Mrzne mu brada, pramenovi kose vise zaleđeni niz lice. Da nije Bog cvokotali bi mu zubi. Sav bi se tresao, drhturio od zime. Po obrvama se uhvatilo inje. Izgleda kao šuma pod snijegom. Kad dahne nastaju oblaci, smrznule se pare, kad kihne lete cijele gromade leda kroz zrak. Oštri zrak urezuje mu se u lice. Snijeg sipi kao kroz veliko rešeto. Vijavica i mraz zamrzli su biljni život. Sve što se može micati sklonilo se u zavjetrine. Ptice pište, zvijeri cvile, dahću, neke tu i tamo tumaraju dubokim snijegom u potrazi za hranom. Većina se sklonila po špiljama.

A onda se sve mijenja. Klima polako postaje blaža, ugodnija.

Zatim na jugu nastanu nesnosne vrućine; živa bića teško dišu, guše se od sparine, curi im znoj, mozak vrije. Vrtloži se užareni pijesak, stvara priviđenja. Nastaju pustinje. Nestaju vode, mora, oceani i nastaju novi.

Nisu to bile iste pojave kao kod izmjene godišnjih doba, već promjene koje su duboko zahvatile bit života i protegle se na duga razdoblja.

U njima su stradale mnoge životinjske i biljne vrste. Sve se preoblikovalo, smanjilo, prilagodilo nastalim uvjetima. Prebujna vegetacija iščezla je. Najveće životinje odjednom su nestale. I opet počinje život puštati svoje korijenje u bitak. U planinama, nad kopnom, morem, dižu se magle, nastaju tmasti oblaci, prolamaju se, natapaju zemlju vodom. Huče vodopadi, žubore potoci, kotrljaju se rijeke u mora, oceane. Bilo života kuca svojim ustaljenim ritmom. Vrste koje su preživjele, živjet će i dalje, dogod ne izumru od drugih uzroka.

Marduk se ni sada ne upliće ni u što, već samo s mnogo strpljenja sve promatra. Ipak želi mnogo toga promijeniti, naročito stanje u zemljinoj unutrašnjosti gdje sve kuha pa nastaju potresi, pomiču se cijeli kontinenti. Stalno negdje nešto riga iz zemljine utrobe. Dolazi do velikih poplava; cijela se područja tresu, mijenjaju izgled.

Najviše ga pak zaprepasti činjenica međusobnog proždiranja. Živa bića love jedna druge, vrebaju, brinu samo o opstanku, hrani, razmnožavanju, širenju prostora za vlastito potomstvo.

Rastuži se, zgrozi. Sve se odvija kao u nekoj zločestoj igri, krajnje surovoj, bezobzirnoj. Sve buja, množi se, širi. Zemlja i voda su plodne. Tiamat je bila debela i masna pa su plodovi zemlje obilati.

Ali posvuda su progonitelji i progonjeni, lovci i lovina, jurnjava. Bit života znači: žderati ili biti požderan. Veliki love male, snalažljiviji imaju više uspjeha. A na kraju, najmanji pojedju najveće kad se počnu raspadati. Razore ih iznutra. Najbolje se snalaze paraziti. No, nijedna vrsta ne može se razmnožiti toliko da bi uništila druge. Na taj način održava se ravnoteža i razvijaju sposobnosti.

Vidi Marduk da međusobno proždiranje bića ima regulativnu i selektivnu funkciju. Usprkos svemu, smatra to smislenim. Znači, ne radi se isključivo o kaotičnom međuodnosu, već se stvara neki univerzalni red. Kamo to vodi, još uvijek ne može zaključiti.

Njegovu pažnju posebno zaokuplja nevelika životinja koja se najbolje prilagodila zemaljskim uvjetima.

Neobično je snalazljiva. U početku je bila slična ostalima, ali se izdvojila.. Zna on da je prespavao početak života na zemlji. Probudio se kad su se već razvile vrste, ali još dovoljno rano da vidi kako se sve kreće u smjeru usavršavanja. Sada odluči da se donekle umiješa u zemaljska zbivanja, da stvori neki red prije konačnog zahvata.

Pomakne nešto prstom, zgnječi, razgazi stopalom, dovede krivo u željeno stanje. Konačno je on gospodar života i smrti! Neki put stane, nehotice, na živo biće i zgazi ga. Ili, zamišljen, ne pazi gdje staje i pregazi neke stvorove, većinom stoga što ih je previdio.

Ubrzo shvati: ako ovako nastavi, izgubit će se u sitnicama.

Ponovo se vrati najsposobnijoj životinji: od nje treba početi.

Najprije ju želi detaljno proučiti. Vrlo opširno sumira svoja zapažanja da bi ocijenio njezina dobra i loša svojstva naspram ostalih zemaljskih bića.

Uspostavlja bilancu:

Među svim životinjama prva se osovala na stražnje noge i počela se služiti prednjima, izgubila je krzno, dobila glatku kožu, stvorila iz pojedinih nejasnih zvukova čiste glasove, pojmove, riječi, rečenice, jezik – i počela razumno komunicirati sa srodnicima. Počela se odijevati krznom drugih životinja. Otkriva vatru, peče meso, jede i bilje. Lakše preživljava od ostalih. Pronalazi toljagu, koplje, ražanj, kamenu sjekiru, luk i strijelu, zamke...

Sve je pametnija. Brzo shvaća; sve podvrgava svojoj volji. Okrutna je, bezobzirna. Stalno želi više nego što treba.

Počinje se nazivati Čovjek, a istorodnu skupinu ljudi.

Ostale životinje podčinjava sebi i koristi se njima u razne svrhe.

Razum, ta božanska iskra spoznaje zapalila se u tome čovjeku. Počinje se rasplamsavati, činiti ga posebnim bićem među životinjama.

Nakon što se odvojio od špilje nije više sakupljač i lovac, već i zemljoradnik. Počinje domestikirati, uzgajati, selektirati životinje i biljke. Planira, stvara rezerve, ne da se iznenaditi od slučaja. Gradi nastambe. Počinje izrađivati predmete od drva, kamena i gline. Osniva veće zajednice, stvara društvene slojeve, strukturu vlasti, centre moći. Često uništava sve oko sebe da bi proširio svoje područje. Želi izbjeći prirodnu zakonitost uspostavljenju nakon kaosa i tame. Ustvari, postao je najmoćnija životinja na zemlji. Glavno oružje mu je um. Iza njega su mnoge prirodne katastrofe što su mijenjale njegovo biće, način života i stalno ga preobražavale. Preživio je u špiljama ledena i sušna doba u malim skupinama i tako se bolje snalazio u oskudici. Skitao se po planinskim šumama i gudurama. Razmnožavao se, širio zemljom. Prema značajkama područja i podneblja gdje bi se udomio, prilagodio, zadobio je posebnu boju kože, oblik glave, stas, te razvio posebne navike i običaje. Preuzima iskustvo srodnika i stvara nova. Rano, dakle, počinje misliti. Dobro pamti. Životinju u sebi ipak ne može iskorijeniti.

Marduk zapaža još niz bitnih karakteristika toga najznačajnijeg zemaljskog bića, čovjeka: krvoločan je, nesmiljen, nasilan, grabežljiv, svadljiv, pohlepan, zloban, gramzljiv, nepovjerljiv, nezasitan, pohotan, sumnjičav, proždrljiv, eksplozivan, varalica, osvetoljubiv, umišljen, ljubomoran, samovoljan, tvrdoglav, razvratan, drzak, bezobziran, podao, praznovjerman, zavidan, podmukao, sebičan, jalan, ponekad i kanibal... Dugačak je katalog takovih negativnih svojstava. Bog se koleba. Što učiniti? Mogao bi ga, kao i cijelu zemlju, trenutno uništiti jednim jedinim udarcem velikog kamena iz kozmosa. Ali, postoje i proturazlozi. Čovjek može biti

milosrdan, vjeran, obazriv, promišljen, miroljubiv, ponizan, snošljiv, susretljiv, požrtvovan, pouzdan, iskren, velikodušan... i tako maštovit. Veseli se, raduje, tuguje, plače, smije se, zabavlja, pjeva, pleše, duhovit je, poznaje ljubav...

Marduku je jasno: živa bića na zemlji nastala su u vodi rasprsnute bačve iz njegova sjemena na mrtvom tijelu njegove majke. Jasno mu je što se dogodilo. Dogodio se čak i nenamjerni incest, nekroincest. Dakle, sve što je na zemlji plod je nesvjesnog grijeha; kompliciranog odnosa boga i bitka.

Karakterna svojstva čovjeka nalaze se većinom i kod bogova. Kanibali nisu. Ponekad progutaju kojega potomka čim se rodi, ali samo zbog ugrožavanja moći, vlasti. Ljudi češće to rade iz pohlepe jer vole meso, rjeđe iz naivnih vjerskih pobuda.

Čovjek se nažalost, da zavesti, lakovjeran je. Svašta mu se vrti u glavi. Vjeruje slatkorječivosti. Lako ga je zastrašiti; tada postaje pokoran, izvršava naredbe, dodvorava se moćnijima. U gomili ne razmišlja; slijepo slijedi vođu. Ponaša se kao zvijer u čoporu. Lako se vraća svome zvjerskom početku. U čoporu se osjeća jak, a predvodniku prepušta neka misli za njega. Pravi greške zbog kojih se kaje.

Marduk stalno uočava nove činjenice: čovjek razmišlja o sebi i svome položaju u svijetu, o životu i smrti. Počinje štovati mrtve, pokapa ih i stvara kult predaka. Izmišlja božanstva kojima se klanja, ali ih često pokušava nadmudriti, prevariti. O stvarnim bogovima nema pojma. Božanstva su mu biljke, drveće, životinje, čudovišta. Boji se demona, duhova, sablasti. Naročito božanstvo su mu mjesec i sunce. Ima bezbroj božanstava u bezbroj likova. Prinosi im žrtve: životinje, biljke, plodove, a često i same ljude. Čovjek ne zna da pravi bogovi ne trebaju njegovu hranu, pogotovo ne meso; hrane se energijom i crnom materijom. Čovjekovi kultovi, vjerske ceremonije, rituali i misterije, suvišni su i nemaju razloga u realnosti. On si zamišlja božanstva sebi slična i prilagođava ih svojim predodžbama. Neka njihova svojstva čovjek, doduše, ima jer potječe od božanstva, ali tjelesni oblici i egzistencija im nisu isti. Zamišlja se besmrtnim. To ni bogovi nisu. Ni Tiamat nije bila besmrtna, samo neuništiva u svojoj prapostanciji, u vječnoj promjeni oblika. Čovjek sanja život vječni, jer ima snove. Vjeruje u čuda, priviđenja, budući ne može sve objasniti. Boji se grijeha, a stalno ga čini. Poslije lošeg čina muči ga savjest. Zbog toga očekuje kaznu. Spreman je za svoje spasenje podnijeti i najveću žrtvu. Vjeruje u sudbinu, proriče budućnost, čara i vrača, baja – sve same besmislene radnje. Govori o dobru i zlu kao nepoznatim silama, a one su u njemu. Sklon je polarizirati bitak u svojim predodžbama, apstrahira ga iako je on realna, a ne apstraktna činjenica. Čovjek je polariziran u sebi. Dobro i zlo nisu u bitku, već u biću.

Čovjek zapaža mnogo, razumije malo.

Što dolazi izvana, mimo njegove mašte, samo su prirodne pojave nastale iz formiranja bitka. Više puta se nagomila energija pa prouzroči nešto nepredviđeno. Ali to nije natprirodno. Čovjek ima svijest, razum i logiku, skuplja spoznaje i koristi se njima. Sve su to svojstva bogova. Ali čovjek ima bujnu maštu i preveliku sklonost razmišljanju. Najviše se boji onoga što sam izmisli. Izumi i pronalasci najveća su mu opasnost. Stvara pretpostavke bez poznavanja pravih uzroka, što ga vodi u zablude i greške. Na to gubi vrijeme svoje kratke egzistencije.

Marduk nastavi razmišljati: tradicija, običaji i vjerovanja, nametnuli su čovjeku poslušnost, ograničenje slobodnog mišljenja. Magija straha, izazvana neshvatljivim i svemoćnim, postala

je sredstvo autoritativne moći lukavijih. Neprestane borbe za preživljavanje, borba sa suparnicima za bolje mjesto u čoporu, čovjek je zadržao i dalje. Igre, natjecanja, odmjeravanja snage, rasprostranjeno je i među ostalim životinjama. Životinje okupljene u čopore, krda, stada, jata, osjećaju se sigurnijima, a tako i ljudi. Ali je čovjek usavršio životinjska svojstva i stalno ih usavršava. U gomili vodi organizirane ratove. To nije više napadanje čopora iz nužde, to je ljudski izum – uništavanje protivnika radi materijalne i prostorne prevlasti, zbog grabeži, pljačke, razbojstva i prisvajanja tuđih dobara. Čovjekova pohlepa i zla ćud ne poznaju granice. Izmišlja i apstraktne razloge za rat kako bi ostvario konkretne ciljeve. Misli samo na sebe i svoje potomstvo.

Vidi Marduk da sva živa bića imaju iste osobine, jedino ih čovjek svjesno usavršava. Osvajačke ratove i međusobna istrebljivanja uzdigao je do uzvišenih, svetih ideala – ubojice su slavljene heroji. Tko je jači, smjeliji, snalažljiviji, krvoločniji – ima bolji položaj u društvu. Zvjerstva i nasilništva se veličaju, ulaze u povijest, a žrtve se zaboravljaju i omalovažavaju. Ljudi se tuku i za besmislene ideale. Opasni su zbog svojih vještina i snalažljivosti.

Marduk nije oduševljen prosuđujući ljude, ali i o bogovima i sebi ne sudi bolje. Čovjek ipak ima osjećaj za lijepo i ružno, za plemenito i prostačko, za pravičnost i krivicu, uzvišeno i niško, za ljubav, za istinu. To treba biti polazna točka za stvaranje univerzalnih moralnih normi. Možda će mu uspjeti na ovoj maloj kozmičkoj kugli stvoriti idealno stanje i primijeniti ga kao uzor bogovima. Posvuda su, i među bogovima, nevjera, razvrat, razračunavanja, borbe za vlast i moć. Zašto se čuditi ovim sitnim bićima koja su slučajno nastala iz njegova sjemena i tijela njegove majke.

Sarpanitu³, s kojom živi u prividnom braku, obična je drolja; bludniči sa svakim bogom, ma koliko bio beznačajan. Nabu⁴, njegov sin, uopće nije sličan njemu nego majci. Razmeće se pameću i znanjem, a budala je i kurviš.

Svi nešto šapću. Zna op što znači šaptanje iza leđa. Nije lako biti vrhovni Bog, gospodar svega što postoji. Uvijek netko ili nešto vuče na svoju stranu.

Bogovi su se skrivali u kaosu i mraku, a ovdje se sve dešava na svjetlu; makar i po noći, ipak se vidi.

Tiamat nije mogla vidjeti sva događanja, ali je ipak znala što se zbiva. Možda baš zbog toga nije htjela ništa mijenjati – kako istina ne bi postala očita. Izgleda da je mnogo patila. Zašto je umrla bez otpora? Znala je da kaos i tama mogu nestati samo njezinom smrću, ali se bojala što će nastati poslije.

Dakle, sva porazna svojstva bogova prenesena su i na sitna zemaljska bića. I to baš preko njega, Marduka.

No, ipak želi od tih pametnih patuljaka stvoriti polubožanstva budući su njegovo potomstvo. Mora ih samo odvojiti od zvjerskih osobina. Neka razvijaju neograničene spoznaje.

Sada se namjerava direktno umiješati među ljude. Prikazat će im se. Do sada im se nije pokazivao ni u kojem obliku. To će promijeniti – ukazivat će im na loša svojstva i poticati dobra. Stvorit će im trajne zakone koje neće smjeti prestopiti. Svoje ideje provest će svom snagom božanske volje.

Bogovi za ljude ne smiju biti čudovišta koja se osvećuju, kažnjavaju, zlostavljaju vječnim mukama, polariziraju bitak na dobro i zlo. Čovjek ne smije zbog straha služiti lažnim božan-

stvima.

Ta sitna kreatura već topi metale, radi od njih oružja i oruđa, dok on, Bog Marduk, još uvijek vuče sa sobom svoju kamenu sjekiru. Čovjek počinje graditi veća naselja, podiže kuće, stvara civilizaciju i kulturu. Podiže čak i hramove bogovima, pri čemu je u zabludi – jer bogovi ne žele biti u tim njegovim zatvorima.

Marduk sada zna da je inteligencija univerzalni princip usađen u živo biće. Kad padne na plodno tlo, stvara čuda, ali je kod nižih bića podređena osnovnoj kategoriji egzistencije: žderanju i razmnožavanju, iz čega proizlaze i sve nedaće zemaljskog života.

Tu treba prvenstveno napraviti korekciju.

Bogovi najčešće ne znaju što bi s vremenom. Treba ih zaposliti. Dodijelit će im svemire, galaksije, zvijezda. Ionako su željni vlasti! Neka vladaju svojim svjetovima kako najbolje znaju. Neka uče, kao ljudi, jedni od drugih: stvarati, misliti, rasuđivati, planirati, organizirati i ostvarivati najbolje rezultate. Bogove čeka beskrajn posao. Ne smiju započinjati međusobne ratove, ratove zvijezda. Nikako im to neće dozvoliti. Ne smije biti svađa među novonastalim svjetovima. Sve može savršeno funkcionirati.

Navike bogova moraju se iz temelja mijenjati. Želi ih ipak držati u vazalnom odnosu, da se ne osile.

Bezbrojne misli roje mu se u glavi. Najviše ga muči porijeklo bitka i pitanje svrhe postojanja. Prvenstveno želi to riješiti. Prije odlučnog akta, ostvarenja svojih planova, temeljito će se odmoriti, regenerirati i akumulirati svoju intelektualnu snagu.

Potpuno iscrpljen, zavuče se u gustu šumu najosamljenijeg zemaljskog područja – da bi imao mir.

Počne drijemati, duboko disati. Oči mu se sklope; gubi se u snu. Hrče, puše, pišti. Sve živo se sklanja pred bukom. Krošnje se ljuljaju, vjetar od njegova daha šumi, pokreće oblake. Daleko se čuje krčanje, krkljanje, brujanje, i cijeli registar čudnih zvukova.

U međuvremenu dva mlada boga – pustolova, dva dripca tinejdžera, skitaju se svemirom. Primijete zemljinu kuglu i spuste se na nju. Smatraju da su na nekakvoj velikoj igrački. Malo prošvrljaju i zamijete vrtloženje granja u velikoj šumi i čuju vihor, hrkanje.

Zbog Mardukove veličine odmah su ga pronašli. Naravno, onako smanjenog u tjelesnom obliku, nisu ga prepoznali.

Mlađi reče:

Sigurno je to nekakav kržljavi šumski bog. Sakrio se na ovoj igrački među grmlje da ga mi ostali bogovi ne ismijemo.

Pst! - prosiće stariji, stavivši prst na usta, i povede svojega suputnika u stranu te mu šapne:
- Makni najprije tu njegovu sjekiru! Mogao bi nas još i ozlijediti.

Mlađi tako učini i potišo upita:

No, što ćemo sada s tom kržljivom ništarijom koja tu hrče?

Udavit ćemo ga! Ili zatući? - odgovori stariji.

Ne! - kaže mlađi - našalit ćemo se s njim. Nabacat ćemo mu ovo grmlje u ralje, da vidimo što će se dogoditi.

Načupaju gomilu najvećeg drveća, s krošnjama, granjem, korijenjem, travom, zemljom, kamenjem i pijeskom, pa sve to nabacaju u Mardukovo ždrijelo što je pred njima zjapilo poput

grotla nekog velikog vulkana.

Marduk hrčući uvuče jednim dahom cijelu tu gomilu u sebe.

Stane se gušiti; hropće, krklja, lamaće rukama, trza nogama, okreće očima, gura šaku u usta.

Uzalud. Duboko je ušlo smeće u njegova ogromna pluća. Dugo se bori za život. Gubi svijest... i rastane se od bivstva.

Njegove ubojice skaču oko njega od veselja, svijaju se od smijeha, drže se za trbuhe, krevelje se, cere, prave grimase, urlaju.

Nakon što se smirio, uhvate se za ruke i nestanu u beskraju.

Iza njih se razliježe božanski grohot.

Od Mardukovih posmrtnih ostataka nastane najviše gorje na zemlji – Himalaja, iako neki misle da je nastala na drugi način.

Nakon ovog tragičnog događaja, vidimo da se nikada ne smijemo baviti sitnicama, već i njih treba obuhvatiti velikim zahvatima.

Marduk je previdio slučaj i promašio cilj iz čega proizlazi i tragičan položaj čovjeka u svijetu.

Što se događalo sa starim bogovima nakon nestanka Marduka, kako su podijelili vlast – ne znamo. Znamo samo: oni jesu gospodari vječnosti, života i smrti, ali nisu besmrtni, a i ne uskrsavaju od mrtvih. I kod njih povremeno dolaze nove generacije te potiskuju stare u prošlost, u zaborav. I stalno se bore za vlast. Nemaju mnogo strpljenja; unište i dobra djela svojih prethodnika i stvaraju nova, baš kao i ljudi.

A ljudi? I dalje su se gložili u svome malom svijetu, uređujući ga – nekad bolje, nekad gore, već prema trenutnim predodžbama.

Tako sve teče, kako teče.

Zadržali su svoja loša i dobra svojstva. U svojim tegobama, nedaćama, grijesima i nepodopštinama, očekuju, kao i ranije, milost i spas od neba, od nekog božanstva koje upravlja njihovim sudbinama – i žive sa svojom tragikom postojanja u naručju mrtve Tiamat, svoje majčice zemlje, prepušteni sami sebi zbog nesmotrenosti svojega praoca Marduka.

Samo zbog dvojice neozbiljnih i obijesnih božanskih klipana, cijeli razvoj zemlje u svemiru pošao je drugim smjerom, različitim od Mardukove namjere. Možda i bez smjera? Ljudsko društvo našlo se pred labirintom.

BILJEŠKE

1. Tiamat – (babilonsko-asirska boginja, personifikacija svjetskih voda – „More“) vladarica praoceana, kaosa i tame. Nakon teške borbe s Mardukom, ubijena je i raskomadana na dvije polovice. Od jedne polovice Marduk je stvorio nebo a od druge zemlju. Podatke o tome nalazimo i u poučnom akadjskom epu „Enuma eliš“ nazvanom prema početnim riječima „Kada gore“, babilonskog teksta u kojem Marduk iz ubijenog zmaja kaosa Tiamata, stvara svijet.

2. Marduk – (hebrej. Merodah, sumeran. „Mladi bik boga Sunca“, možda „Jutarnje sunce“) – glavno božanstvo starih Babilonaca, tvorac svijeta i gospodar života. U drugoj polovini 2. tisućljeća pr.n.e., nakon učvršćenja vlasti Hamurabija I., poznatog zakonodavca (1729.-1686. pr.n.e.), postaje - od božanstva grada Babilona – državno božanstvo. U doba

- širenja njegova kulta sagrađena je i *Kula babilonska* koja je bila njegov hram. Marduka su preuzeli i Asirci, ali su ga kasnije zamijenili bogom Ašurom.
3. Sarpanitu - (babilonska boginja) Mardukova žena.
  4. Nabu - (babilonsko božanstvo), sin Mardukov, bog pismenosti i znanja.

Martin MIHALDINEC

MISTER GIUSEPE

Taj listopadski dan bio je koban za Šimuna Grumerca. Rano poslijepodne pozvao ga je natporučnik Zebec i pročitao mu je zapovijed koja se odnosila na izviđanje koje je trebalo izvršiti sa svojim vodom. On i još devetorica, kad se spusti mrak, krenut će u izviđanje doline Soče u pravcu Kobarida." Ma kud u mraku", razmišljao je Šimun. Već sada navukla se gusta ljepljiva magla da ne vidiš prst pred nosom. Kako će biti tek u noći. No zapovijed je zapovijed, tu se nama što filozofirati. Pretpostavljeni se mora slušati ma kakvu glupost naredio. Obišao je svoju grupu, pripremio ih za noćasnji zadatak i ohrabrio ih na njihovo opravdano gundanje. Sve su to bili snažni seljački dečki, navikli na teške težačke poslove i snalažljivi u prirodi. Neke od njih poznao je još iz civilnog vremena, a sada ih je rat zbližio pa su postali pravi krigskameradi.

Očistili su oružje, prekontrolirali svu opremu i u sam sumrak krenuli u nepoznato. Natporučnik Šimun, koji je bio vođa grupe, objasnio je smjer kretanja, gdje bi otprilike trebale biti talijanske postrojbe. No jedno je to na karti, a drugo u potpunom mraku i magli gdje su se morali doslovce držati za ruke, da se ne izgube u nepoznatom prostoru. Magla je tako pritisla da se nisu čuli nikakvi zvukovi. Mrtva tišina, kao da nigdje nema žive duše. Tko zna kako su dugo bauljali po mraku, kad je Šimun ocijenio da bi se trebali vratiti zapravo neobavljena posla, što je bilo i za očekivati. Neprijatelju nigdje ni traga pa su opušteno krenuli natrag. Odjednom se podigne nekakav vjetrić i prosto pomete maglu ispred njih. Pred njima se motala grupa vojnika i oni hrabro krenu prema njima, očito misleći da se radi o njihovoj vojsci."Avanti!Avanti!" začuje se iz gomile. "K vragu", zausti Šimun, "to su Talijani." No koliko su bili iznenađeni Šimun i njegova grupa, to se dogodilo i Talijanima. Ni oni nisu očekivali da im neprijatelj dođe s leđa. Ni jedna ni druga strana nije ni pokušala pružiti otpor i posegnuti za oružjem. Iznenađenje je bilo preveliko da bi se netko snašao. No ubrzo su talijanski vojnici opkolili grupu, razoružali i povelu u komandu. Šimu i njegova grupa nisu paničarili. Iza njih je bilo već poprilično iskustvo i ratni staž, tako da nisu bili sretni što su završili u zarobljeništvu, no nisu